

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

Παρά το γεγονός ότι δεν προσδιορίζεται ο χρόνος εγκατάστασης των Εβραίων στην Ξάνθη, είναι προφανές ότι απόγονοι των Ισπανοεβραίων - Σεφαραδίμ - ζούσαν στην πόλη, όπως άλλωστε συνέβαινε και με άλλες γειτονικές εβραϊκές Κοινότητες. Στην εκδοχή αυτή συνηγορεί το γεγονός ότι οι Εβραίοι της πόλης μιλούσαν την ισπανοεβραϊκή διάλεκτο "Λαδίνο" έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Για τη σύσταση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ξάνθης, από στοιχεία από τα "Προξενικά Αρχεία Θράκης" προκύπτει μία αναφορά της 14/12/1907 του υποπρόξενου της Ελλάδος προς το υπουργείο Εξωτερικών, κατά την οποία ο νομάρχης της περιοχής με απόφασή του ενέκρινε τη σύσταση "Ισραηλιτικής Κοινότητας Ξάνθης". Τότε υπήρχαν στην πόλη 234 Εβραίοι και 84 "παρεπιδημούντες" ανάμεσα σε ένα πληθυσμό 15.122 κατοίκων που αποτελούνταν από 6.214 Χριστιανούς, 8.200 Οθωμανούς, 442 Βούλγαρους, 119 Αρμενίους, 78 Έλληνες βλαχόφωνους κ.ά.

Στις 9.5.1924 η Κοινότητα με εκπροσώπους τους Δαβίδ Αρδίτη, Αβραάμ Ταμπάχ, Αβρ. Μπέλλο και Γεουδά Κοέν αγόρασε ένα οικόπεδο 1.350 τ.μ., αξίας 132.000 τότε δραχμών ή 616 χρυσών λιρών, προκειμένου να ανεγείρει Συναγωγή και Λέσχη. Το οικόπεδο βρισκόταν στην διασταύρωση των οδών Ανατ. Θράκης και Σταυρ. Χατζησταύρου, και στο οποίο τοποθετήθηκε ο θεμέλιος λίθος στις 10.7.1924. Το σχέδιο του κτιρίου έμοιαζε εξωτερικά με την Συναγωγή της Βουδαπέστης ενώ κατ' άλλους με εκείνο της Αδριανούπολης. Δίπλα στην Συναγωγή κτίστηκε και το Κοινοτικό Κέντρο που ήταν διώροφο. Στο ισόγειο στεγάστηκε το εβραϊκό Σχολείο, στον πρώτο όροφο το γραφείο του διευθυντή του Σχολείου και στο δεύτερο η Λέσχη.

Οι περισσότερες

βρίσκονταν στην υποβαθμισμένη περιοχή "Πουρνάλι" / "Πουρνάρι" η οποία σήμερα ονομάζεται "Ρέμβη". Οι ευπορότεροι Εβραίοι ζούσαν στην "Άνω πόλη". Το νεκροταφείο, το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα, βρίσκεται στο δρόμο Ξάνθης - Διομηδείας, μετά τις σιδηροδρομικές γραμμές. Είναι περιφραγμένο αλλά ερειπωμένο. Σε αυτό υπάρχουν μερικοί τάφοι από το 1923 και μετά.

Κατά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 εκτιμάται ότι ο πληθυσμός της Κοινότητας αυξήθηκε κατά 700 άτομα. Από τα επόμενα χρόνια υπήρξε μια έντονη κοινοτική και θρησκευτική ζωή. Το 1922 ο Ισαάκ ντε Μποττόν εξέδιδε την σιωνιστική εφημερίδα "Λα Φουέρσα" - η Δύναμη - και το 1924 κυκλοφόρησε την περιοδική έκδοση "Ελ Προγκρέσο" - η Πρόοδος - στο λογότυπο της οποίας ανέφερε "Όργανο Άμυνας των Εβραίων της Ξάνθης". Τέλος ο Μποττόν εξέδωσε την "Λεουμί" - "Εθνική" - το 1925 με την ευκαιρία των εγκαίνιων του Πανεπιστημίου του Ισραήλ. Και τα τρία έντυπα ήταν σε γλώσσα "Λαντίνο". Εκτός από την λειτουργία του Σιωνιστικού Συλλόγου, αναφέρεται η εβραϊκή προσκοπική ομάδα "Μακκαπί" το 1927, ο θίασος της εβραϊκής Νεολαίας, για τις παραστάσεις του οποίου ο τοπικός Τύπος έγραψε εγκωμιαστικά σχόλια και ο Μουσικογυμναστικός Σύλλογος. Στο εβραϊκό σχολείο, που φοιτούσαν 114 μαθητές, διδάσκονταν, εκτός των άλλων μαθημάτων, η γαλλική και η εβραϊκή γλώσσα και απασχολούνταν 17 δάσκαλοι.

Το 1934 η κοινότητα αριθμούσε 1.100 μέλη σε μία πόλη με 35.912 κατοίκους. Γράφτηκε ότι πριν το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μειώθηκε ο αριθμός των Εβραίων εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης προς άλλες Ελληνικές πόλεις, όπως και προς το εξωτερικό: Γαλλία, Ισραήλ, Αμερική κ.α. Στην Ξάνθη υπήρξαν τρεις μεγάλες καπνικές εταιρίες των Εβραίων: η "Κομέρσιαλ", η "Ερμαν Σπήρερ" και εκείνη του Δαβίδ Αρδίτη, η τελευταία ασχολείτο με την παραγωγή τσιγάρων.

Άλλα επαγγέλματα των Εβραίων ήταν η αλευροβιομηχανία, το εμπόριο υφασμάτων, ετοιμών ενδυμάτων και ψιλικών, η βυρσοδεψία και άλλα βιοτεχνικά. Μέχρι το 1934 ήταν δημοτικός Σύμβουλος ο Λέων Αμαρίλιο, ενώ πρόεδρος της Κοινότητας το 1938 ήταν ο Δαβίδ Αττάς.

Παρά το γεγονός ότι οι Εβραίοι ζούσαν μία κλειστή κοινωνική και θρησκευτική ζωή, διακρίθηκαν για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, χοροεσπερίδες, διαλέξεις, στις οποίες συμμετείχαν συμπολίτες με αποτέλεσμα να

αναπτυχθούν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους. Οι Εβραίοι θεωρούνταν άνθρωποι φιλήσυχoi, νομοταγείς, πατριώτες και εργατικοί σε τρόπο ώστε να θεωρούνται άνθρωποι της προόδου.

ΚΑΤΟΧΗ

Κατά την διάρκεια της Βουλγαρικής Κατοχής το 1941 οι Εβραίοι υποχρεώθηκαν να φέρουν το διακριτικό σήμα της θρησκείας τους - το κίτρινο αστέρι του Δαβίδ - ενώ τους απαγόρευσαν να είναι έμποροι και βιομήχανοι. Τα μεσάνυχτα της 4.3.1944 οι Βούλγαροι συνέλαβαν τους 550 Εβραίους της πόλης και τους συγκέντρωσαν σε μία καπιναποθήκη της οδού Σαλαμίνος 1. Μόνο 6 μπόρεσαν να διαφύγουν.

Κατά τις 18 και 19/3 1944 άρχισε η μεταφορά τους - μέσω Βουλγαρίας - προς τα στρατόπεδα των Ναζί όπου όλοι βρήκαν τραγικό θάνατο στα κρεματόρια. Οι Βούλγαροι επιδόθηκαν σε λεηλασία των εβραϊκών σπιτιών και καταστημάτων ενώ καταπάτησαν αντίστοιχες ιδιοκτησίες. Η καταστροφή της Κοινότητας ήταν ολοκληρωτική αφού κανένας δεν επέστρεψε στην Ξάνθη και οι ελάχιστοι επιζήσαντες εγκαταστάθηκαν σε άλλες πόλεις. Η Κοινότητα απώλεσε το 99% του πληθυσμού της.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Το 1963 το Κοινοτικό Κέντρο πουλήθηκε στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων και η Συναγωγή κατεδαφίστηκε το 1995 και στη θέση της ανεγέρθηκε πολυκατοικία. Τίποτε δεν έμεινε πια να θυμίζει την παρουσία των Εβραίων στην πόλη εκτός από το νεκροταφείο με τα λιγοστά μνήματα.

Στις 3 Μαρτίου 2001 ο Δήμος της πόλης πραγματοποίησε πολιτιστική εκδήλωση στη μνήμη των εβραίων και την επόμενη εντοίχισε, στην καπναποθήκη της οδού Σαλαμίνας 1, αναμνηστική πλάκα στη μνήμη των Εβραίων για να θυμίζει στους κατοίκους τη διαδρομή αλλά και το θλιβερό τέλος της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Ξάνθης. Στα πλαίσια των εκδηλώσεων αυτών έγινε και η παρουσίαση του βιβλίου "Οι Εβραίοι στην Ξάνθη", του κ. Θωμά Εξάρχου, το οποίο εξέδωσε το Πολιτιστικό και Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης (ΠΑΚΕΘΡΑ). Η πλάκα αφαιρέθηκε αργότερα από τους ιδιοκτήτες του κτιρίου.

Το 2015, με πρωτοβουλία του [ΠΑΚΕΘΡΑ](#) και ομάδας εθελοντών, έγινε ο ευπρεπισμός του εβραϊκού νεκροταφείου Ξάνθης και η καταγραφή των τάφων που χρονολογούνται μεταξύ 1910 και 1938.

Το 2022, ο Δήμος Ξάνθης τοποθέτησε στην Πλατεία Ελευθερίας Μνημείο Ολοκαυτώματος στη μνήμη των εξοντωθέντων Εβραίων της πόλης. Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου έγιναν στις 20.2.22 με τις συμβολικές παρουσίες της Υπουργού Παιδείας Νίκης Κεραμέως, του Μητροπολίτη Ξάνθης Ξάνθης και Περιθεωρίου κ. Παντελεήμονα, του εκπροσώπου του τοποτηρητή της Μουφτείας, μάμη Εμπλιούκ Ραμαντάν και του Ραββίνου Θεσσαλονίκης Ααρών Ισραέλ, που έστειλαν ένα δυναμικό μήνυμα αλληλοσεβασμού, αλληλεγγύης και αρμονικής συμβίωσης μεταξύ των πιστών των θρησκειών.